

JENS WARMING

Af JØRGEN H. GELTING*

»Under krigen har der jo været megen priskontrol, og da der sikkert også ellers er mange priser, der er højere, end de behøvede at være, er det naturligt, at spørgsmålet om en fortsat priskontrol er kommet på dagsordenen. Og det er ligeledes naturligt, at der træffes folk, som mener, at man bør gå den samme vej som under krigen, nemlig at granske den enkelte vares pris i forhold til samtlige produktions- og handelsomkostninger. Dette må imidlertid betragtes som ganske uoverkommeligt; det ville være noget i retning af at sætte den ene halvdel af de gode hoveder til at passe på den anden halvdel, og dette ville ikke blot berøve samfundet den første halvdels positive produktive kraft, men også en del af den anden halvdels, da den måtte anvende en betydelig tid til at forhandle med kontrollen og sikkert derved ville miste en del af sin arbejdsglæde. . . . .

Den tanke rejser sig da, om man ikke kunne anvende den allerede eksisterende kontrol med os alle, *skattevæsenets*, og derved ad en omvej ramme priserne; thi man skulle jo tro, at slutresultatet af den økonomiske virksomhed, indtægten, allerbedst kunne vise, om der havde været en urimelig avance. Og Danmark hører jo til de lande, hvor man har en indkomstskat med en ret god ligning; trods alle de genvordigheder, der møder landsoverskatterådet og de andre ligningsmyndigheder, må man dog sige, at den gamle opfattelse, at staten må man nok snyde, er trængt stærkt tilbage, og at ligningsmyndighedernes evne til at skære igennem, hvor det endnu kniber, er stærkt stigende. Danmark har derfor en mulighed for at anvende en form for priskontrol, som lande uden indkomstskat eller med en svagere offentlig moral er afskåret fra.«

Således indledte professor Jens Warming et foredrag i Nationaløkonomisk Forening i 1920. Som man vil se, består der en ikke ringe lighed mellem de tanker, Warming her fremsatte, og de ideer om en indkomstpolitik, som er blevet fremført både herhjemme og i andre lande i de seneste år.

Jens Warming blev født i 1873 og døde 1939. Førsteudgaven af den bog,

* Professor ved Århus Universitet, dr. polit. — Artiklen gengiver en forelæsning ved Aarhus Universitets årsfest september 1963.

JENS WARMING

Af JØRGEN H. GELTING*

»Under krigen har der jo været megen priskontrol, og da der sikkert også ellers er mange priser, der er højere, end de behøvede at være, er det naturligt, at spørgsmålet om en fortsat priskontrol er kommet på dagsordenen. Og det er ligeledes naturligt, at der træffes folk, som mener, at man bør gå den samme vej som under krigen, nemlig at granske den enkelte vares pris i forhold til samtlige produktions- og handelsomkostninger. Dette må imidlertid betragtes som ganske uoverkommeligt; det ville være noget i retning af at sætte den ene halvdel af de gode hoveder til at passe på den anden halvdel, og dette ville ikke blot berøve samfundet den første halvdels positive produktive kraft, men også en del af den anden halvdels, da den måtte anvende en betydelig tid til at forhandle med kontrollen og sikkert derved ville miste en del af sin arbejdsglæde. . . . .

Den tanke rejser sig da, om man ikke kunne anvende den allerede eksisterende kontrol med os alle, *skattevæsenets*, og derved ad en omvej ramme priserne; thi man skulle jo tro, at slutresultatet af den økonomiske virksomhed, indtægten, allerbedst kunne vise, om der havde været en urimelig avance. Og Danmark hører jo til de lande, hvor man har en indkomstskat med en ret god ligning; trods alle de genvordigheder, der møder landsoverskatterådet og de andre ligningsmyndigheder, må man dog sige, at den gamle opfattelse, at staten må man nok snyde, er trængt stærkt tilbage, og at ligningsmyndighedernes evne til at skære igennem, hvor det endnu kniber, er stærkt stigende. Danmark har derfor en mulighed for at anvende en form for priskontrol, som lande uden indkomstskat eller med en svagere offentlig moral er afskåret fra.«

Således indledte professor Jens Warming et foredrag i Nationaløkonomisk Forening i 1920. Som man vil se, består der en ikke ringe lighed mellem de tanker, Warming her fremsatte, og de ideer om en indkomstpolitik, som er blevet fremført både herhjemme og i andre lande i de seneste år.

Jens Warming blev født i 1873 og døde 1939. Førsteudgaven af den bog,

* Professor ved Århus Universitet, dr. polit. — Artiklen gengiver en forelæsning ved Aarhus Universitets årsfest september 1963.

der vel almindeligt anses for hans hovedværk, »Danmarks Statistik«, udkom i 1913, altså for netop 50 år siden. Væsentligt er imidlertid ikke dette runde tal, men at en generation af danske økonomer har en gæld at anerkende til Jens Warming, der — medens han levede — nød kun ringe anerkendelse for sine tankers originalitet og skarpsindighed.

Thi medens hans samtid fuldt ud påskønnede Warming's deskriptive og kompilatoriske arbejder — Danmarks Statistik fra 1913, Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv 1930, og den ufuldendte tredje udgave af Danmarks Statistik 1939 — gjaldt dette ingenlunde hans indsats i den økonomisk-politiske debat og navnlig de bidrag, han gav til den økonomiske teori og fremfor alt penge teorien.

Warming's forslag om en indtægtskontrol i stedet for priskontrol er nævnt. En række områder inden for den økonomiske politik underkastede Warming en analyse, som i alt væsentligt har bevaret sin gyldighed og aktualitet.

Ligesom nu havde man i årene efter den første verdenskrig gennem huslejekontrol tilladt en uligevægt på boligmarkedet at opstå med uensartet huslejeniveau for ældre og nye ejendomme. I et foredrag i Nationaløkonomisk Forening 1921 foreslår Warming at kombinere en gradvis afvikling af huslejelovgivningen med indførelsen af en værdistigningsskat, som skal inddrage halvdelen af huslejestigningen i ældre ejendomme. Værdistigningsskatten foreslåes pålagt — med reduceret sats — også villaer og skattens provenu anvendt til finansiering af boligbyggeri, med det dobbelte formål at bekæmpe arbejdsløsheden og at fremskynde det tidspunkt, hvor tilvejebringelsen af en boligreserve vil muliggøre en fuldstændig ophævelse af huslejekontrol og opsigelsesforbud. Med karakteristisk grundighed gennemgår Warming en lang række både praktiske og teoretiske aspekter af problemet uden at miste sansen for proportionerne — en indvending bliver således, endskønt dens rigtighed anerkendes, afvist som uvæsentlig. Her som i andre tilfælde er Warming's forslag båret af en tro på, at det økonomiske fremskridt afgiver basis for et kompromis mellem fornuftige parter.

I sit foredrag siger han:

»Fornuftige lejere i alle samfundsklasser har da også forlængst sluttet sig til tanken. Men selvfølgelig sidder der også rundt om i de gamle, billige huse en mængde lejere, som ikke er villige til at opgive et gran af deres nuværende privilegerede stilling, og da de ufornuftige jo som regel råber højest, er det lykkedes at skræmme politikerne, så at der ikke hidtil er vedtaget noget. Det må meget beklages, at lejerne har vist så ringe solidaritetsfølelse overfor de husvilde; thi hvis denne tanke var bleven gennemført f.eks. for et år siden, ville der i dette øjeblik have været betydeligt flere lejligheder i gang til gavn både for de husvilde og for de arbejdsløse.«

Denne indstilling kommer også frem i foredraget om indtægtskontrol, der tillige viser os en del af Warming's samfundssyn:

»Jeg vender derefter tilbage til *fortolkningen* af de modtagne regnskaber; den bør være både retfærdig og elastisk. Det gælder om ikke at være misundelig og få et tilfælde, når der er nogen, der tjener godt. Det privatkapitalistiske system er nu en gang baseret på, at når der sker noget nyttigt, skal nogen tjene på det; og vil man absolut hindre store fortjenester, sker der intet. Kun under en stærkt gennemført socialisme kan man opnå et nogenlunde retfærdigt forhold mellem en mands ydelser og indtægt (også med hensyntagen til hans behov); men under det privatkapitalistiske system — ja måske endog under socialismen — vil det vise sig, at liv og lighed er uforenelige. Enhver kraftig udvikling skaber ulighed — og ulighed skaber liv. Dernæst vil der under frie forhold være et så stort spillerum for dygtighed, held, forretningsmoral m.m., at det enkelte tilfælde vanskelig kan bedømmes isoleret, og ofte må man som i lignelsen indtil videre lade hveden og klinten vokse sammen, fordi man let kan komme til at skade hveden, når man rykker klinten op.«

At sådanne betragtninger på den tid næppe kan have været politisk populære har formentlig for Warming kun været af betydning som yderligere grund til at fremføre dem. Udtalelserne om den økonomiske politik ledsages ikke af forbehold om, at de afspejler hans subjektive anskuelser. Således som Warming opfattede sit virke, var der ingen kløft mellem problemernes videnskabelige og moralske aspekter, og til ethvert problem var der en rigtig løsning.

Når Warming i forordet til bogen om valutaspørgsmålet (1924) diskuterer forholdet mellem teori og praksis, drejer det sig ikke om gyldigheden af sætninger i henholdsvis indikativ og imperativ, men om frugtbarheden af samarbejdet mellem teoretikere og praktikere. »Rigtig teori og rigtig praksis kan aldrig være i strid med hinanden, men der kan højst være tale om, at der endnu ikke foreligger noget erfaringsmateriale til praktisk bekræftelse af en ny teori, eller at forholdet er så indviklet, at det er umuligt at erkende sammenhængen ved umiddelbar iagttagelse.«

I sin samfundsopfattelse stod Warming nok på det privatkapitalistiske systems grund; men hvert problem tog han stilling til med fordømsfrihed og fantasi og ikke ud fra skematiske principper. Således hedder det i artiklen i dette tidsskrift 1920 om indtægtskontrol eller priskontrol:

»Endelig kan man beskære handelsavancen ved ikke at bekæmpe *trusterne* for stærkt, thi er der nogen, der kan få bugt med handelsavancen og det overdrevne antal handlende, så er det dem. Trusten er på mange områder den til nutiden svarende driftsform, der bedst bærer de fremskridt igennem, som tiden muliggør. Der har været en tid, hvor laugene bar fremskridtet (ligesom på landbrugets område fællesskabet), men også en tid, hvor de var forældede og hindrede fremskridtet. Derefter kom der en tid, hvor den frie konkurrence virkelig i mange henseender svarede til de store forventninger,

datidens nationaløkonomer nærrede til den, og endnu er der mange områder, hvor den har sin mission, vel at mærke når den bliver effektiv. Men på andre områder er også den forældet, og jeg har så stærk en tro på den industrielle — mere eller mindre monopoliserede — koncentrations fortrin i teknisk, organisatorisk og kommerciel henseende, at jeg endog kunne tænke mig at stille statens ekspropriationsmagt til rådighed for en større fabrik, der til en nødvendig udvidelse havde valget mellem at købe en nabogrund til en ublu pris eller at foretage en kostbar og værdispildende flytning, en bestemmelse, som ville virke ved sin blotte eksistens.«

Dette, der er beslægtet med fremstillingen i Schumpeter's *Capitalism, Socialism, and Democracy* 25 år senere, ville man i dag snarere udtrykke ved at sige, at konkurrence kan bestå i en anden og skarpere form mellem et fåtal store virksomheder end mellem mange små.

Der foreligger fra Warming's hånd kun få afhandlinger med rent teoretisk emne. Men såvel i de to sidste udgaver af Danmarks Statistik som i andre skrifter har han ydet værdifulde pristeoretiske bidrag, således om toldpolitikens virkninger, om ejendomsskatternes incidens, den relative løn for mænds og kvinders arbejde, samt om forholdet mellem landbruget og byerhvervene og landbrugets påståede mangel på arbejdskraft. Ved behandling af sidstnævnte problemkreds gøres klart rede for sammenhængen mellem lønforskellen mellem landbrug og andre erhverv og bortvandringen af arbejdskraft fra landbruget, dennes afhængighed af byernes konjunkturer og dens betydning som middel til indsnævring af lønforskellen. I denne forbindelse tilbagevises også den tilsyneladende udødelige påstand om landbrugets særlige betydning som netto-valutaindtjenende erhverv, der mødes med spørgsmålet, om kvinders arbejde i hjemmet er mindre nyttigt, fordi det ikke er lønarbejde.

Warming's mest originale pristeoretiske arbejde er afhandlingen fra 1911 om grundrenten af fiskegrunde. Fremstillingen er kasuistisk, konkret. Ved fri adgang til fiskeri vil tilstrømningen af fiskere til to fiskegrunde af forskellig givtighed blive af en sådan størrelse, at fiskernes gennemsnitsfortjeneste svarer til lønnen i andre erhverv, hvor lønnen stemmer overens med grænseproduktet. Da imidlertid udnyttelsen af fiskegrunde foregår under aftagende udbytte, vil en fiskers grænseprodukt i denne tilstand være lavere end gennemsnitsproduktet, således at det samlede produkt fra fiskeri og andre erhverv bliver lavere, end hvis nogle fiskere overførtes til andre erhverv; eventuelt vil endog rovdrift fremkomme. Tabet ved slet allokation af ressourcer ville blive undgået, såfremt fiskerne måtte betale for adgangen til fiskegrunde, nemlig et beløb svarende til forskellen mellem gennemsnits- og grænseprodukt ved en sådan udnyttelse af hver fiskegrund, at grænseproduktiviteten af arbejdet blev den samme som i andre erhverv. Det tilsvarende resultat kunne opnås, hvis staten drev fiskegrunden med lejede

arbejdere til normal løn. Som analoge eksempler, hvor skat på en næring kan forøge det gennemsnitlige udbytte, nævner Warming en jagtskat og en fast årlig afgift på detailhandlere og bevrertere. Hvad Warming foreslår, er »i virkeligheden kun at overføre den samme planmæssighed til fiskeriet, som altid har rådet i landbruget. — Kun skade, at jordrenten går i private lommer.« Det er imidlertid vigtigere ved at opretholde prismekanismens allokative funktion at hindre, at værdier går til spilde, end at forhindre at samfundsskabte værdier går i private lommer.

Endskønt Warming ikke skrev nogen samlet pengeteoretisk fremstilling — bogen fra 1924 om valutaspørgsmålet kommer nærmest dertil — er det på dette felt mere end noget andet, at han gjorde en original indsats. I den som grundlag for to konkurrenceforelæsninger udarbejdede afhandling »Arbejds-løn og Rente« (1911), der hovedsagelig beskæftiger sig med fordelingsteoretiske spørgsmål, vælger Warming som udgangspunkt for analysen at tænke sig »arbejdslønnen som en i nominal henseende fast størrelse, medens rente og jordrente svinger. Tillige må da varepriserne, der for hver enkelt vare er en sum af et vist mål løn, rente og jordrente, svinge.« Dette er imidlertid ment ikke blot som et udgangspunkt for den teoretiske analyse, men tillige som et økonomisk-politisk program — i den senere analyse i »Valutaspørgsmålet« (side 76) udtrykker Warming sig således, at medens priserne er som sytråde, der springer en for en, er lønnen et niveau. Her i Arbejds-løn og Rente anfører Warming som de vigtigste fordele ved et stabilt lønniveau fremfor et stabilt prisniveau:

1. Da de tekniske fremskridt sker for eet fag ad gangen, kommer fremskridtene naturligst hele befolkningen til gode gennem lavere priser på vedkommende fags produkter.
2. Herved mærkes fremskridtene gradvis, hvilket er sundere end stødvise fremskridt ved forhøjelse af pengeindkomsterne over en bred front.
3. Ledighed som følge af arbejdsbesparende teknik bliver mindre, når netop vedkommende varers forbrug stimuleres ved hurtig prisnedsættelse.
4. Der vil ikke kræves stadig forøgelse af pengemængden.
5. Klassekampen vil få en anden karakter, idet det ikke vil være underklassen, der skal kæmpe med overklassen om højere løn, men hele folket, der skulle kæmpe med en enkelt gruppe producenter om billigere varer.

Warming's pengeteoretiske indsats vedrører imidlertid først og fremmest teorien for indkomstdannelsen, hvor 1930'ernes multiplikator-teori og teori om den pengeteoretiske ligevægt forudgribes. Warming's indsats er her en dobbelt, nemlig en begrebsmæssig klaring af forholdet mellem indkomst, opsparing og investering, og en redegørelse for indkomstforplantningsmekanismen.

Allerede i bogen om Valutaspørgsmålet har Warming begrebsapparatet

klart, når han udtaler, »at kapital kun eksisterer i fastgjort form, der eksisterer ikke en ætertilværelse for disponibel kapital« (s. 24). I artikelserien i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1933 om likvid kapital forudgriber Warming den senere udvikling med de to enkle ligninger

for varemarkedet: investering = indtægt — forbrug
for kapitalmarkedet: investering = opsparing.

I Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv og andre steder diskuterer Warming muligheden af generel overproduktion og efterviser, at uoverensstemmelse mellem investering og opsparing kun kan være til stede som en tendens — bortset fra de tekniske gloser har man her ideen i den svenske skoles *ex ante* — *ex post* analyse.

Den tendentielle uoverensstemmelse mellem investering og opsparing initierer en ekspansion eller kontraktion. Men den kapital, som fastgøres under en ekspansionsproces må modsvares af samtidig opsparing. Depressionsperiodens opsparing kan ikke anvendes til finansiering af højkonjunktorens investering. Realkapitalen kan imidlertid skifte sammensætning, og afhandlingen fra 1933 om likvid kapital efterviser, hvorledes tilstedeværelsen af lagre er en forudsætning for gennemførelsen af et opsving, idet det er umuligt at opnå en sådan synkronisering af produktionsudvidelsen inden for de forskellige virksomheder, at output- og inputligninger i detaljer stemmer overens. I »Valutaspørgsmålet« indgår den pengeteoretiske analyse som grundlag for en skarpsindig og fra den da traditionelle opfattelse stærkt afvigende fremstilling af inflationen og dens virkninger under og efter den første verdenskrig.

For et åbent samfund modificeres identiteten investering = opsparing ved at inddrage betalingsbalancens løbende posters saldo = kapitalposternes saldo, hvor det normalt er kapitalbalancen, som er bestemmende. Den indenlandske sparebalance bestemmer kapitalbalancen, hvortil atter de løbende poster tilpasser sig. Som en vigtig modifikation påpeges imidlertid i »Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv« under diskussionen af mulighederne for at bedre betalingsbalancen ved told, at hvis der er ledig arbejdskraft, vil en forskydning af efterspørgslen mod indenlandsk produktion føre til større samlet produktion og indkomst og dermed opsparing, således at den løbende betalingsbalance kan forbedres.

I Warming's tidligste fremstilling — i »Valutaspørgsmålet« — af multiplikatormekanismen opereres med en model, hvor ikke opsparing, men import tapper det økonomiske kredsløb for indkomst. Efter at det ved fabeln om løberen og skildpadden er illustreret, at en uendelig række af uendeligt små størrelser kan have en endelig sum, siges det: »Lad os sige, at en mand ved sin dygtighed, eller fordi folk støtter dansk arbejde, oparbejder en bedrift, der overflødiggør en stor import; vi forudsætter endvidere, at et nor-

malt forbrug er således sammensat, at man bruger 30 pct. til ting, der må være lokale, medens 70 pct. falder på varer, der im- eller eksporteres. Har man så skaffet fortjeneste for 100, vil udgivelsen deraf skaffe ny fortjeneste på 30, disse på 9, disse på 2,7, så 0,8, 0,2 osv., ialt 143. Men 30 pct. af 143 er netop 43, og 70 pct. er netop 100 (og andre eksempler giver tilsvarende resultat); d.v.s. man skaffer nok en yderligere dansk fortjeneste på 43, men muliggør samtidig et udenlandsk forbrug på 100, der netop opvejer, at man begyndte med at undgå en import på 100. Kun hvis der er nogen i rækken, der opsparer noget, bliver handelsbalancen forbedret.« Sammenhængen fremstilles igen i »Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv« og i afhandlingen i *Economic Journal* 1932.

Hvorfor blev Warming's indsats i så ringe grad påskønnet af hans samtid? Afstanden til den dominerende opfattelse var på det pengeteoretiske felt overordentlig stor. Og endskønt Warming i sit virke på mange punkter brød radikalt med den herskende teori og de af den afledede økonomisk-politiske recepter, udøvede han næppe megen tiltrækning på yngre økonomer, af hvem man kunne vente en radikal indstilling. Thi Warming var jo på ingen måde af naturen radikal, sålidt som han led af nogen form for negativisme. Han fulgte helt enkelt sine moralske principper og sin sunde og skarpsindige fornuft, der førte ham frem til anskuelser, hvis for ham væsentlige egenskaber var deres rigtighed og ikke deres overensstemmelse eller uoverensstemmelse med andres meninger. I mellemkrigstidens kulturelle klima bidrog utvivlsomt også Warming's religiøse indstilling til hans isolation. Det var ulige lettere at se, at en statsvidenskabelig professor, der i menigheds-kredse holdt foredrag om Guds skaberplan over for det økonomiske liv og som lod en årgang nyfødte passere 18-års alderen, var komisk, end at indse, at der var en vigtig erkendelse i den sætning, at kapital har ingen æterform.

Vi ved, at manglen på forståelse og anerkendelse ikke var Warming ligegyldig; men også at han ikke derfor veg fra fremsættelsen af de anskuelser, han anså for rigtige eller mistede sin selvtillid.

Dette fremgår klart nok af et svar i dette tidsskrift 1924 på en meget kritisk anmeldelse af bogen om Valutaspørgsmålet: »Det havde også været alvorligt, hvis den klage var berettiget, at jeg var »begyndt forfra på bar bund«. Ganske vist læser jeg ikke så meget som en del af mine kolleger, men dog noget, og vi bør ikke være ens. Nogle kan få udbytte selv ved hurtig læsning, medens andre mere kritiske naturer må læse langsommere, fordi de vil være sikre på, at det læste er rigtigt og har rod i virkeligheden, og fordi deres tanker, når det læste er utilfredsstillende, tager udgangsbillet og begynder at tumle med at finde en bedre løsning. Når så mange gale, national-økonomiske teorier har kunnet holde sig i årevis, er det sikkert, fordi der er lovlig mange af de hurtige læsere, og lovlig få af de nøgterne, der kræver fuld overensstemmelse med virkeligheden. Og de sidste har naturligvis

sværere ved at give en letlæselig og klar fremstilling, idet virkeligheden er broget og mangfoldig; danner man sig en teori, og presser kendsgerningerne på plads, selv om de strider mod teorien, så kan det jo sagtens være klart for den læser, der ikke kender de virkelige forhold; men den, der gør det, finder større klarhed i en mere indviklet teori, der ikke strider mod livet.«

Appendix

JENS WARMINGS SKRIFTER

A. Bøger m.v.

Gode og daarlige Tider. København 1903.

Arbejdsløn og Rente. En teoretisk Studie. København 1911.

Håndbog i Danmarks Statistik. København 1913.

Bolignøden. Foredrag 1916. (Dansk Forening for Socialpolitik 4.H.). København 1917.

De økonomiske Virkninger af et eventuelt Brændevinsforbud. København 1919.

Lærebog i Danmarks Statistik. København 1920.

Valutaspørgsmaalet. København 1924.

Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. 1930.

Landbrugspolitik. København 1932. (Maskinskr. dupl.).

Landbrugets Grænse-Kalkulationer. København 1933.

Danske Samfundsproblemer i statistisk Belysning. København 1934.

Industri eller Landbrug? En Femaarsplan for Beskæftigelsen og Valutaen. København 1935.

Provinsen og Hovedstaden, med særligt Hensyn til Industrien. København 1935.

Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. Bd. I. 2. Udgave, København 1939.

B. Udenlandske tidsskriftartikler.

»International Difficulties Arising out of the Financing of Public Works During Depression«, *Economic Journal*, vol. XLII, 1932, p. 211.

C. Indenlandske tidsskriftartikler.

Warming skrev en lang række tidsskriftartikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* og behandlede endvidere økonomiske emner i *Gads Danske Magazin*. En fortegnelse over hans artikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* fremgår af *Indholdsfortegnelse til Nationaløkonomisk Tidsskrift 1873-1912*, København 1913, p. 23 og *Indholdsfortegnelse til Nationaløkonomisk Tidsskrift 1913-1937*, København 1939, p. 18-19. Sidstnævnte indeholder endvidere p. 78 en fortegnelse over Warmings boganmeldelser siden 1913; før 1913 anmeldte han bøger i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* i årgangene 1903, 1904 og 1906.

sværere ved at give en letlæselig og klar fremstilling, idet virkeligheden er broget og mangfoldig; danner man sig en teori, og presser kendsgerningerne på plads, selv om de strider mod teorien, så kan det jo sagtens være klart for den læser, der ikke kender de virkelige forhold; men den, der gør det, finder større klarhed i en mere indviklet teori, der ikke strider mod livet.«

Appendix

JENS WARMINGS SKRIFTER

A. Bøger m.v.

Gode og daarlige Tider. København 1903.

Arbejds løn og Rente. En teoretisk Studie. København 1911.

Håndbog i Danmarks Statistik. København 1913.

Bolignøden. Foredrag 1916. (Dansk Forening for Socialpolitik 4.H.). København 1917.

De økonomiske Virkninger af et eventuelt Brændevinsforbud. København 1919.

Lærebog i Danmarks Statistik. København 1920.

Valutaspørgsmaalet. København 1924.

Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. 1930.

Landbrugspolitik. København 1932. (Maskinskr. dupl.).

Landbrugets Grænse-Kalkulationer. København 1933.

Danske Samfundsproblemer i statistisk Belysning. København 1934.

Industri eller Landbrug? En Femaarsplan for Beskæftigelsen og Valutaen. København 1935.

Provinsen og Hovedstaden, med særligt Hensyn til Industrien. København 1935.

Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. Bd. I. 2. Udgave, København 1939.

B. Udenlandske tidsskriftartikler.

»International Difficulties Arising out of the Financing of Public Works During Depression«, *Economic Journal*, vol. XLII, 1932, p. 211.

C. Indenlandske tidsskriftartikler.

Warming skrev en lang række tidsskriftartikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* og behandlede endvidere økonomiske emner i *Gads Danske Magazin*. En fortegnelse over hans artikler i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* fremgår af *Indholdsfortegnelse til Nationaløkonomisk Tidsskrift 1873-1912*, København 1913, p. 23 og *Indholdsfortegnelse til Nationaløkonomisk Tidsskrift 1913-1937*, København 1939, p. 18-19. Sidstnævnte indeholder endvidere p. 78 en fortegnelse over Warmings boganmeldelser siden 1913; før 1913 anmeldte han bøger i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* i årgangene 1903, 1904 og 1906.